

Sekcia č. 5

Sociálny rozvoj mesta a dediny

(Správu pripravil doc. ing. Vlastislav Bauch, CSc., vedúci odboru sociológie Ústavu filozofie a sociológie SAV, Bratislava)

Za posledné desaťročia socialistické poľnohospodárstvo revolučne zmenilo nielen vlastný proces poľnohospodárskej výroby, ale aj život roľníckeho a vidieckeho obyvateľstva. Tieto revolučné zmeny na dedine úzko súvisia so socialistickou industrializáciou, socializáciou poľnohospodárstva a so zmenami v spoločenskej nadstavbe budovanej pre potreby a ciele vlády socialistickej robotníckej triedy.

V minulosti sa zaostalý spôsob výroby v poľnohospodárstve v plnej miere odzrkadľoval aj v živote obyvateľov vidieka. Rozdrobené polia, malovýrobná technika a technológia výroby viazali veľký počet pracovných síl, ale ani o prebytočné dedinské obyvateľstvo nebol v mestách záujem. A tak preľudnené roľnícke domy charakterizovala zaostalosť, bieda a hladové vystahovalectvo. Život roľníckeho ľudu a poľnohospodárskeho proletariátu sa v plnej miere odzrkadľoval aj v usporiadaní obce, v jej živote i vo vzťahoch dedinských obyvateľov, ktorých základom bola veľkosť majetku.

Spoločenský vývin v minulosti charakterizovalo neprestajné prehlbovanie antagonistického rozporu medzi mestom a dedinou, ktorý sa prejavoval v rozdieloch medzi dynamicky sa rozvíjajúcim priemyslom, peňažníctvom a obchodom, lokalizovaných v mestských aglomeráciách, a tradične zaostalým poľnohospodárstvom, typickým pre výrobu a sociálny život dediny.

Pre vládu socialistickej robotníckej triedy je imanentná politika zameraná na všestranný dynamický rozvoj spoločnosti. Táto politika je objektívnym prejavom socialistických výrobných vzťahov. Proces budovania novej spoločnosti je preto determinovaný aj úrovňou zväzku robotníkov a roľníkov, ktorý nemožno formovať a upevňovať bez likvidácie antagonistického rozporu medzi mestom a dedinou a jeho dôsledkov. Preto v pláne vlády socialistickej robotníckej triedy má veľký význam likvidácia zaostalosti vidieka a poľnohospodárstva.

Prvá rozhodujúca etapa na ceste ekonomického a sociálneho rozvoja poľnohospodárskeho obyvateľstva bola zameraná na prebudovanie zaostalej poľnohospodárskej malovýroby na socialistickú veľkovýrobu, ako rozhodujúceho faktora dynamického rozvoja výrobných síl, rastu produktivity práce a intenzity výroby, ako aj predpokladu revolučných zmien vo výrobných vzťahoch. Bez likvidácie antagonistických vzťahov v poľnohospodárstve, determinovaných súkromným vlastníctvom a nastolenia socialistických výrobných vzťahov nebolo by možné očakávať dynamický rozvoj poľnohospodárskeho obyvateľstva.

Revolučná prestavba poľnohospodárstva, ktorá sa začala r. 1949 budovaním socialistickej veľkovýroby, umožnila prúdenie novej techniky a technológie do poľnohospodárskej výroby, odstránila zábrany jej širokého uplatnenia, vytvorila podmienky na revolučné zmeny, na kvalifikáciu revolučného ľudu a na formovanie nového vedomia roľníckeho ľudu.

Súbežne prebiehajúca socialistická industrializácia, štruktúrne zmeny v národnom hospodárstve i prestavba spoločenskej nadstavby umožnili likvidovať

preľudnenosť roľníckych domov a postupne odstrániť všetky formy nezamestnanosti.

Najvýraznejšie ovplyvnili život dediny zmeny vo vlastníckej štruktúre. Rozdrobenú zaostalú individuálnu malovýrobu, reprezentujúcu v ČSSR viac ako 1,5 milióna roľníckych podnikov s veľmi pestrú vlastníckou štruktúrou, postupne nahrádzali socialistické družstevné a štátne poľnohospodárske podniky. Tie sa neskôr postupne integrovali, a tak v súčasnom období socialistické poľnohospodárske podniky reprezentujú 203 štátnych majetkov a 1747 jednotných roľníckych družstiev.

Výrobné sily (materiálne) sa takisto významne zmenili. Zaostalú poľnohospodársku techniku, pre ktorú v minulosti bola charakteristická živá pohonná energia (zvieracia a ľudská), v súčasnom období nahradila technika s mechanickou strojovou energiou, ktorej reprezentantom sú traktory; takmer 140 tisíc ich brázdí poľa v našej republike.

Ľudská zložka výrobných síl oproti minulosti je charakterizovaná výraznými zmenami kvalifikačnej a profesiovej štruktúry poľnohospodárskeho obyvateľstva. Riadiace procesy podniku i výroby zabezpečujú vysokokvalifikovaní odborníci s vysokoškolským a stredoškolským vzdelaním, mnohé výrobné úseky zasa špecialisti a vyučení odborníci. Treba zároveň konštatovať, že zaostávanie technológie výroby a modernej techniky v niektorých odvetviach poľnohospodárskej výroby, resp. výrobných operácií, prejavuje sa ešte v značnom počte málokvalifikovaných manuálnych pracovníkov (napr. chov ošípaných, krávanie, pestovanie zeleniny i niektorých technických plodín).

Výrazné zmeny nastali v celkovej potrebe pracovných síl v poľnohospodárstve. Ak roku 1948 pracovalo v poľnohospodárstve 2239 tisíc ľudí, tak začiatkom roka 1980 to bolo 980 tisíc. V súčasnom období každý poľnohospodár živí 15 obyvateľov našej republiky oproti 6,5 obyvateľa na konci buržoáznej ČSR, pričom hrubá poľnohospodárska produkcia oproti r. 1939 vzrástla na 145,3 % a na pracovníka v poľnohospodárstve takmer päťkrát.

Radikálne sa zmenila triedna a sociálna štruktúra poľnohospodárstva. Vykorisťovaných poľnohospodárskych robotníkov, ubiedených malých roľníkov a poľnohospodárov na jednej strane, a statkárov, feudálnych vlastníkov na strane druhej, vymenila socialistická robotnícka trieda pracujúca v poľnohospodárstve a príslušníci triedy socialistických družstevných vlastníkov. Vysokú životnú úroveň bývalých roľníkov a ich sociálne istoty zabezpečuje celospoločenské socialistické vlastníctvo základných výrobných prostriedkov a výsledky práce v štátnych a družstevných poľnohospodárskych podnikoch. Oproti minulosti je sociálny vejár poľnohospodárskeho obyvateľstva prejavom pôsobenia zákona odmeňovania podľa kvality a množstva vykonanej práce, a nie dôsledkom majetkových nerovností.

Celospoločenské procesy budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti (vrátane poľnohospodárstva) sa radikálne odzrkadlili aj v zmenách života dediny, a to nielen v zmenách triedno-sociálnej štruktúry dedinského obyvateľstva, ale aj v zmenách spôsobu jeho života.

V minulosti bol život dedinského obyvateľstva bezprostredne spojený s poľnohospodárskou výrobou. Prevažná väčšina obyvateľstva bola spätá s týmito odvetvami spoločenskej výroby. Ale už roku 1920 v našej republike (s výnimkou obcí so 100 obyvateľmi) prekročil počet nepoľnohospodárskeho obyvateľstva nadpolovičnú väčšinu. Na dedinách žijú dnes prevažne robotníci a socialistická inteligencia, ktorí pracujú v iných odvetviach národného hospodárstva.

Tieto zmeny v triednej a sociálnej štruktúre obyvateľstva dediny sú prejavom značných migračných pohybov a sú zároveň výrazným následkom dynamiky sociálnej mobility, ale aj zmien v štruktúre rodín, ktoré sa práve na

dedinách prejavujú vo vysokom podiele heterogénnych rodín. Je tu aj veľa iných významných zmien v podmienkach života dedinského obyvateľstva, ako napr. nové spoločenské postavenie a vysoká pracovná aktivizácia žien, bezplatné vzdelanie mladej generácie a zvyšovanie si odbornosti popri zamestnaní, výrazné spoločenské investície do služieb a budovanie infraštruktúry na dedinách, do rozvoja dopravy, školských, sociálnych a kultúrnych inštitúcií. Tieto procesy odohrávajúce sa v dedinských lokalitách sa v konečnom štádiu odrážajú v zmenách životných podmienok a vo formovaní nového spôsobu života dedinskej populácie.

* * *

Bohatej palete aktuálnych sociologických problémov sa na zjazde sociológov venovalo jedno odpoľudnajúce rokovanie, ktoré sa zameralo iba na niektoré problémy doterajšieho vývoja života dedinského i poľnohospodárskeho obyvateľstva. Žiaľ, iba okrajovo sa rokovanie dotklo problémov prognózy života takého zložitého subsystému, akým je práve dedina. Táto veľmi aktuálna úloha čaká všetky vedeckovýskumné pracoviská, pretože pre socialistické zriadenie je vlastné vytyčovanie si dlhodobých strategických cieľov.

V charaktere a obsahu predložených príspevkov a vo vystúpeniach sa prejavilo aj doterajšie vedeckovýskumné zameranie. Vystúpenia mali bilančný charakter; prejavila sa v nich snaha teoreticky si objasniť niektoré reálne javy v súčasnom vývine dediny, čím prispievajú k vysvetleniu niektorých teoretických kategórií úzko spojených so životom dedinského a roľníckeho obyvateľstva.

I keď nie je možné urobiť jednoznačnú deliacu čiaru medzi tematickým zameraním predložených príspevkov, možno ich zhruba rozdeliť do troch tematických skupín. Do prvej skupiny patrili vystúpenia zamerané na vývin sociálno-triednej štruktúry, do druhej problémy sociálneho plánovania vidieka a do tretej celý komplex rozvoja vidieka a jeho komparácie s mestom. Podľa takéhoto tematického členenia prebiehalo aj rokovanie v pracovnej skupine „roľníctvo“ a „vidiek“.

Revolučné zmeny vo výrobných silách a spoločenských výrobných vzťahoch v našej spoločnosti vytvorili základné predpoklady na revolučné zmeny v štruktúre obyvateľstva republiky, osobitne v poľnohospodárstve. Triedne antagonistickú spoločnosť nahradila triedne rovnorodá spoločnosť bez vykorisťovateľov a vykorisťovaných, bez boháčov a chudobných. Jej rovnorodosť je založená na pôsobení a uplatňovaní objektívneho ekonomického zákona socializmu, ako ho formuloval Marx v *Kritike Gotthajského programu*, t. j. že nik nemôže od spoločnosti dostať viac, než v inej forme spoločnosti odovzdáva, tedy že podiel každého člena socialistickej spoločnosti na národnom dôchodku je určený množstvom a kvalitatívnym vynaložením práce. Táto zásada platí v celospoločenskom vlastníctve, s určitými modifikáciami aj v skupinovom socialistickej vlastníctve a je základom formovania triednej rovnosti obidvoch socialistickej tried, ale zároveň aj príčinou sociálnej nerovnosti v celej socialistickej spoločnosti a vnútri tried.

Problémový okruh zameraný na revolučné zmeny v triednej a sociálnej štruktúre charakterizoval doc. dr. *Martin Katriak*, CSc., ktorý sa venoval tejto problematike najmä prezentovaním výsledkov *výskumu v podhorskej obci Devičany okr. Levice*. Uviedol, že v dvoch decéniách (r. 1953—1973) v dôsledku veľkovýrobných foriem hospodárenia vzrástli v obci hektárové výnosy obilnín 2,6-násobne a stavy hovädzieho dobytku a ošípaných viac ako 3,5-násobne. Ak vezmeme súborne ekonomické ukazovatele družstva, bol v tejto obci trend rastu výroby v uvedených decéniách tento: produkcia v rastlinnom sektore vzrástla 6,8-násobne, živočíšna produkcia 12,3-násobne, celková hrubá produk-

cia 11,6-násobne a stav základných prostriedkov (stavby, stroje, základné stádo atď.), od ktorých v podstate závisí rast poľnohospodárskej produkcie, zvýšil sa až 18,7-násobne.

Revolučný prínos týchto zmien v rozvoji dedinskej spoločnosti a najmä družstevných roľníkov spočíva aj v tom, že sústavným a stále sa zvyšujúcim využívaním novodobej poľnohospodárskej techniky v roľníckej práci sa jednoducho skrátil pracovný čas družstevníkov a jednak sa odstránilo aj množstvo namáhavej fyzickej práce, čo oboje má obrovský spoločenský význam. Skrátenie pracovného času a s ním súvisiace zväčšenie fondu voľného času je veľkým prínosom pre spoločenské a kultúrne napredovanie družstevných roľníkov. Spriemyselnovaním družstevnej poľnohospodárskej veľkovýroby sa zblížuje roľnícka práca s charakterom priemyselnej práce. Prispieva to — a to treba osobitne zdôrazniť — nielen k odstraňovaniu rozdielov medzi mestom a dedinou, ale aj k zblížovaniu triedy družstevných roľníkov s robotníckou triedou, čiže k sociálnej homogenizácii dedinskej spoločnosti.

Proces odstraňovania rozdielov medzi uvedenými základnými komponentami sociálnej štruktúry dedinskej society objektívne indikuje, resp. v istom zmysle aj napomáha, výstavba rodinných domov v súčasnom období. V súčasnom období niet v uvedenej obci rozdielov ani vo vybavení domácností robotníckych družstevníkov a príslušníkov inteligencie predmetmi dlhodobej spotreby.

Na odstraňovanie sociálnych rozdielov medzi uvedenými spoločenskými triedami a skupinou inteligencie má významný podiel školské vzdelanie. Zvyšujúca sa vzdelanosť obyvateľov účinne pomáha aj široké využívanie hromadných oznamovacích prostriedkov — rozhlasu, televízie, filmu, dennej tlače a časopisov. Sociologické výskumy ukazujú, že v intenzite využívania týchto hromadných oznamovacích prostriedkov, najmä mladšími robotníkmi, družstevníkmi a inteligenciou, prakticky niet rozdielu.

Zaujímavým javom, ktorý vzniká v súčasnej dedinskej spoločnosti vplyvom mohutného rozvoja výrobných síl v socialistických výrobných vzťahoch, ale aj vplyvom vedecko-technického rozvoja rýchle prebiehajúcej spoločenskej deľby práce, je kreovanie, utváranie početných nových profesií, a to tak v oblasti priemyselnej a poľnohospodárskej výroby, ako aj v terciárnej sfére. Napríklad v skúmanej obci Devičany sa počet rozličných špecialistov v porovnaní so stavom pred oslobodením zvýšil viac ako 5,5-násobne, pričom počet duševne pracujúcich vrátane organizačných pracovníkov sa zvýšil viac ako 14-násobne. Vzhľadom na to, že tieto profesie sú organicky viazané vzájomnou spolupracou a pomocou, tento sociálny vejár zosilňuje sociálnu kohéziu, sociálne zbližovanie spoločenských tried a skupín.

Revolučne sa zmenilo aj spoločenské vedomie. Sociologická analýza empirického materiálu potvrdila, že družstevní roľníci sa bez rozdielu svojej ekonomickej situovanosti pred vstupom do JRD a bez výhrad identifikovali s družstevnou poľnohospodárskou veľkovýrobou a že ako bývalí jednotlivci hospodáriaci roľníci úspešne v sebe prekonali psychickú náklonnosť vlastníť pôdu, v pestovaní, tradovaní a petrifikovaní počas individuálneho hospodárenia generácií.

Na báze uvedených kvalitatívnych zmien v objektívnych podmienkach i kvalitatívnych zmien v spoločenskom vedomí a najmä pod vplyvom socialistického spôsobu výroby sa na súčasnej dedine formuje nový, socialistický spôsob života, ktorý sa ostro odlišuje od tradičného dedinského spôsobu života pred 30—40 rokmi. Vzhľadom na to, že celospoločenské i skupinové družstevné vlastníctvo výrobných prostriedkov, ako sme už na to poukázali, pôsobí na formovanie socialistických tried a skupín identicky, utvára sa aj socialistický spôsob života oboch spoločenských tried a skupiny inteligencie takmer rovnako.

Výskum potvrdil, že proces odstraňovania triednych a sociálnych rozdielov prebieha na našej dedine úspešne, že sa spoločným vplyvom všetkých uvedených faktorov postupne, ale pomerne rýchlo rodí ekonomicky, technicky, vzdelanostne, kultúrne, ideologicky a morálno-politicky rovnorodá spoločnosť, ktorej členovia sa vyznačujú vysokou životnou úrovňou a vysokou politickou a pracovnou angažovanosťou, zameranou na rozvoj a upevňovanie socialistickej spoločnosti a štátu.

Vystúpenie dr. ing. *Very Charitonovej* z Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a výživy, Praha, osvetlilo život *pracovníkov pracujúcich v poľnohospodárstve z hľadiska výskumu životného spôsobu*. Nový životný spôsob roľníckeho obyvateľstva vychádza z revolučných zmien vo výrobných vzťahoch a výrobných silách poľnohospodárskej výroby, ktorý revolučne zmenil nielen charakter výroby, ale aj osobný, rodinný a spoločenský život nových socialistických výrobcov.

Socialistické črty životného spôsobu v oblasti práce treba skúmať nielen v ekonomických a materiálnych ukazovateľoch (napr. produktivita a rentabilita práce, intenzita výroby, stupeň mechanizácie práce, odmena za prácu atď.), ale aj vo formách, ktorá sa v procese socializácie prejavujú vo sfére medziľudských vzťahov a kontaktov. Pôjde predovšetkým o spoluúčasť pracujúcich na riadení a iniciatívu pracujúcich. Tieto vplyvy výrobnjej sféry sa prejavujú aj v mimopracovnej oblasti a nachádzajú svoj odraz v bývaní, vo vybavenosti domácností, požiadavkách na služby a vybavenosť obce i požiadavkách kultúrnych, spoločenských a športových podujatí.

Vážnym problémom života dedinského obyvateľstva je občianska vybavenosť dediny. Zo sociologických výskumov vyplýva, že medzi najnaliehavejšie požiadavky občianskej vybavenosti dedín patria jasle, materské školy, obchodná sieť, opravovne a služby. Absenciu týchto zariadení (najmä v obciach do 1000 obyvateľov) pociťuje dedinské obyvateľstvo ako jednu z najvýraznejších nevýhod života na dedine.

Vážnym javom súčasného života na dedine je, že sa vidiek v posledných desaťročiach dostal z kultúrnej izolácie, ale za cenu oslabenia vlastných kultúrnych aktivít. Najvýraznejší vplyv tu mala televízia so všetkými pozitívnymi i negatívnymi dôsledkami. Treba však spomenúť, že pri likvidácii tejto izolácie má významnú úlohu hustá dopravná sieť, ale aj rozvoj osobného automobilizmu.

Pri utváraní a formovaní socialistického spôsobu života na vidieku kladne pôsobia tesnejšie a častejšie susedské kontakty, ďalej tradične vyššia sociálna kontrola, bezprostrednejšie interakcie a rozličné formy susedskej pomoci.

Ladislav Lopata, CSc. z katedry riadenia Vysokej školy poľnohospodárskej v Prahe zamerával svoju pozornosť na *problematiku voľného času ako aktívneho faktora, ktorý spätne pôsobí na sféru práce*, a to čoraz silnejšie — úmerne k svojmu rastúcemu rozsahu a závažnosti.

Hodnotu voľného času treba hľadať v spôsobe jeho využitia. Voľný čas treba hodnotiť z troch jeho základných funkcií — odpočinku, zábavy a všestranného rozvoja. Hodnota i využívanie voľného času na dedine má ešte aj v súčasnosti aj určité osobitosti vyplývajúce z tradície, zo špecifik podmienok poľnohospodárskej výroby, ktorá je úzko spojená s prirodzenými činiteľmi a ďalej aj priama väzba bývania s poľnohospodárskym prostredím.

Vysoká škola poľnohospodárska v Brne, katedra riadenia PEF urobila určitú analýzu sféry voľného času riadiacich pracovníkov v JRD. Terénny výskum bol koncipovaný ako 9-denný, pre 300 riadiacich pracovníkov v 29 JRD Stredočeského kraja. Zo záverov tohto výskumu vyplýva:

1. Zavádzanie veľkovýrobných foriem a vedeckej organizácie práce do poľnohospodárstva spôsobuje postupné stieranie základných rozdielov medzi charakterom práce v priemysle a poľnohospodárstve.

2. V práci riadiacich pracovníkov sa v súčasnom období veľmi výrazne prejavuje sezónnosť práce, kolísanie spotreby pracovného času vyvoláva značné nepravidelnosti v štruktúre časového fondu v priebehu ročného cyklu a premieta sa negatívne do sfér mimopracovného a najmä voľného času. To narušá rytmus života vo voľnom čase a znižuje možnosti plánovania aktivít. V dôsledku týchto skutočností súčasný fond i štruktúra voľného času riadiacich pracovníkov nezodpovedajú dnešným požiadavkám z hľadiska ich všestranného rozvoja.

Druhou stránkou tohto problému, t. j. sférou práce, sa zaoberal vo svojom vystúpení ing. *Gejza Blaas*, CSc. z Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave. Svoje vystúpenie zamerané na *organizáciu práce ako činiteľa spokojnosti s prácou*.

Výskum uskutočnil Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave, a to v štyroch kolektívoch traktoristov-mechanizátorov, u ktorých zisťovali úroveň satisfakcie s prácou na 16 položkách, vyjadrujúcich jednotlivé stránky vykonávanej práce. Organizácia práce sa umiestnila v dolnej tretine položiek s najnižšou satisfakčnou úrovňou, a to spolu s namáhavosťou práce, starostlivosťou o pracovníkov, nervovým zaťažením, bezpečnosťou práce a dosahovaním zárobkov.

Uvedieme iba niektoré výsledky tohto výskumu, zamerané na organizáciu práce, a to *preferenciu pracovného zaradenia s trvalými spolupracovníkmi a trvalosťou druhu vykonávanej práce*.

Jednoznačnú preferenciu pracovného zaradenia s trvalými spolupracovníkmi udalo 20 % respondentov, tolerantnejšiu preferenciu 40 % opýtaných. Iba tretina respondentov vyjadrila laxný postoj stálosti spolupracovníkov, resp. preferovala permanentnú zmenu (6,2 %). Želanie trvalosti kooperačných partnerov rastie s vekom a kvalifikáciou opýtaných. Trvalých spolupracovníkov uprednostňujú mechanizátori z kolektívov, kde je nízka zapojenosť do pospolitostných vzťahov v lokálnej komunite, a naopak nie príliš si ich cenia tam, kde sú tieto vzťahy intenzívne prítomné.

Otázka trvalosti druhu vykonávanej práce je už zložitejšia. Ani v tradičnej rastlinnej výrobe nie je možná celoročná pripútanosť človeka k jednému druhu práce; striedanie a premenlivosť druhu a miesta vykonávanej práce je typickým znakom poľnej výroby.

Hoci na základe našich poznatkov nie je možná exaktná kvantifikácia optimálnej premenlivosti práce, ktorá zrejme nie je totožná u všetkých pracovníkov, ale mení sa v závislosti od obsahu vykonávanej práce, stupňa kvalifikácie, ako aj stupňa životného cyklu vykonávateľa práce, nadpolovičná časť (57 %) respondentov preferuje určité striedanie práce, verbálne vyjadrené stimulom „možnosť niekoľko druhov práce“. Celoročné vykonávanie rovnakého druhu práce preferuje tretina a maximálne striedanie druhov práce iba osmina respondentov. Preferencia trvalosti druhov vykonávanej práce u mechanizátorov výrazne rastie s vekom respondentov. Rovnako sa potvrdzuje, že stupeň školskej kvalifikácie ovplyvňuje želanie vykonávať rovnakú prácu. Mechanizátori s odbornou prípravou [vyučení] zhruba dvakrát častejšie ako nevyučení mechanizátori uprednostňujú celoročne rovnaký druh práce. Pravda, tu treba pripomenúť, že pre praktikov má skúmaný stimul celkom konkrétny obsah, a to problém rovnako platenej práce po celý rok, pretože pre mechanizátorov vyššej kvalifikácie nebýva stále k dispozícii primerane kvalifikovaná práca.

Procesy a cesty vývinu socialistickej spoločnosti od triedne antagonistickej k triedne rovnorodej a ďalší vývin k sociálne rovnorodej spoločnosti vyžadujú si aj vyjasnenia niektorých základných pojmov, ktoré sa aj v súčasnej odbornej literatúre nejednotne prezentujú a interpretujú.

Vystúpenie *Stanislava Konečného* z Ústavu filozofie a sociológie SAV, Bratislava, sa zameralo na určitú *interpretáciu marxistickej definície triedy*. Vo svojom príspevku sa pokúsil vychádzať z Leninovej definície tried a rozobrať sedem diferenciačných znakov, pomocou ktorých načrtol určité možnosti komparácie zblížovania oboch socialistických tried našej spoločnosti.

S. Konečný pokladal za významné uviesť a zdôrazniť na pochopenie definície tried 7 diferenciačných znakov, významných na rozlišovanie jednotlivých tried. Podľa autora treba preskúmať vnútorný obsah tried. Pre rozlišovanie tried je typické, že

1. ide o veľké skupiny ľudí;
2. treba ich skúmať v historicky určitej sústave spoločenskej výroby;
3. významnú úlohu má ich vzťah k výrobným prostriedkom;
4. každá z nich má osobitnú úlohu v spoločenskej organizácii práce;
5. ide o osobitosť účasti na rozdeľovacích procesoch, t. j. o spôsob získavania a veľkosť disponibilnej časti spoločenského bohatstva;
6. majú svoje miesto v sústave spoločenského hospodárstva;
7. a napokon posledný znak (ktorý v podmienkach socializmu podľa autora stratil svoje opodstatnenie) — ich treba skúmať aj z hľadiska scudziteľnosti práce.

Výber týchto znakov pokladá za významný z hľadiska procesu zblížovania robotníckej triedy a družstevného roľníctva, a to nielen ako tried o sobe, ale najmä z toho aspektu, že svojím rozvojom vo sfére triedneho vedomia a spoločenskej nadstavby sa stávajú z tried osebe, triedami pre seba.

Problémový okruh zameraný na otázky sociálneho plánovania uviedol ing. *Miroslav Jiříčka*, CSc., z Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a výživy v Prahe, vystúpením zameraným na *problémy riadenia a plánovania sociálneho rozvoja dediny*. Zdôraznil, že sociálne plánovanie je nový stupeň v ovládaní zákonitostí sociálneho rozvoja, spojený s hlbším prienikom do podstaty spoločenských vzťahov a odzrkadľuje proces vedomého zásahu ľudí do jednotlivých článkov spoločenského systému za účelom ich efektívneho fungovania a rozvoja.

Organické zjednotenie ekonomického a sociálneho plánovania by malo tvoriť základ súčasného socialistického plánovania. Plán sociálneho rozvoja by mal byť súčasťou komplexného plánu sociálno-ekonomického vývoja podniku, oblasti a štátu. V sociálnom plánovaní sa na základe moderných vedeckých metód systémovej analýzy uplatňuje systémové „postihnutie“ dialektiky vzťahov technických, ekonomických a sociálnych stránok spoločenskej reality. Systémový prístup vytvára nový smer v riadiacej činnosti a formuje nové zásady vedeckého riadenia.

Spoločným systémom sociálneho plánu je v našom prípade predovšetkým:

- a) poľnohospodársky podnik,
- b) územný celok,
- c) poľnohospodárstvo ako odvetvie národného hospodárstva.

Obsah a zložky sociálneho plánu podniku možno na základe doterajších skúseností zhrnúť do štyroch základných oblastí:

1. sociálna štruktúra kolektívov pracujúcich,

2. pracovné podmienky,
3. životné podmienky,
4. aktivita pracovného kolektívu a jeho výchova (politická i odborná).

Základnou úlohou sociálneho plánu v nadpodnikovej úrovni je byť aktívnym nástrojom pri riešení problémov sociálneho rozvoja určitého integrovaného celku.

Medzi čiastkové úlohy plánu na nadpodnikovej úrovni patrí predovšetkým rozvoj týchto oblastí:

- a) starostlivosti o životné a pracovné prostredie,
- b) sociálnej aktivity,
- c) spoločenskej aktivity,
- d) ideovo-výchovnej činnosti,
- e) kultúrno-spoločenskej činnosti.

Socialistická spoločnosť má v rámci svojich základných cieľov eminentný záujem na všestrannom rozvoji, a to nielen z hľadiska priestorovo-oblastného, ale aj na odstraňovaní mnohých protikladov, ktoré vznikli v minulosti.

Preto je pre hospodársku i sociálnu politiku dôležité posúdiť stupeň rozvoja jednotlivých oblastí. Na základe takéhoto poznania možno formovať stratégiu sociálneho a ekonomického rozvoja makro- i mikrooblastí a v súlade s celospoločenskými cieľmi regulovať proces postupného vyrovnávania oblastí, čo umožní postupne realizovať všestranný rozvoj človeka, podmienky na jeho uplatnenie a uspokojovanie i z priestorovo-územného aspektu.

Ing. Rudolf Haspra, CSc. a ing. František Mach, CSc. (Výskumný ústav ekono-
miky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava) doplnili problematiku sociálneho plánovania z výsledkov *experimentálneho overovania si metódy plánov a sociálno-ekonomického rozvoja jednotných roľníckych družstiev a štátnych majetkov vo viacerých poľnohospodárskych podnikoch*. V experi-
mentujúcich podnikoch sa dosiahlo veľa pozitívnych výsledkov, ale ukázali sa aj niektoré problémy, prevažne subjektívnej povahy. Zložitým problémom so-
ciálneho plánovania je požiadavka hodnotiť ekonomickú efektívnosť sociál-
nych opatrení a určiť normatív sociálnych výdavkov a nákladov. Túto potrebu si vyžadujú rozdielne reálne vynaložené náklady na sociálne činnosti v podni-
koch aj ich rozdielna výška, ktorá sa pohybuje od 300,— Kčs až do 4000,— Kčs na pracovníka. Odstránenie týchto nežiadúcich diferenciací možno zabezpe-
čiť iba vypracovaním normatífov sociálnych výdavkov a nákladov.

Napriek doterajším pozitívnym výsledkom v sociálnom riadení poľnohospo-
dárskych podnikov SSR naďalej pretrváva zaostávanie v tomto rezorte v čer-
paní vynaložených nákladov na sociálne účely oproti podobným organizáciám v ČSR. Výrazné sú aj medzirezortné rozdiely. Tak napr. podniky Ministerstva
stavebníctva SSR vynaložili r. 1979 4,5krát viac prostriedkov na sociálne
účely na pracovníka ako JRD zo SSR. Sociálne výdavky na pracovníka v rezorte
Ministerstva priemyslu boli 6-krát vyššie ako v JRD SSR.

Ciele sociálneho plánovania — zvyšovať výkonnosť pracovných kolektívov,
upevňovať jednotu pracujúcich a homogenitu celej socialistickej spoločnosti,
kladú za úlohu odstraňovať tieto historicky vzniknuté rozdiely v podnikovej
starostlivosti o pracujúcich.

V trefom problémovom okruhu boli prezentované niektoré problémy rozvoja
vidieka a jeho zblížovania s mestom. Prevažná väčšina vystúpení bola zame-
raná na problematiku výskumu urbanizácie na rozvoj dediny a jej zblížovanie
s mestom.

Doc. dr. *Ján Pašiak*, CSc. (Ústav stavebníctva a architektúry SAV, Bratislava) uviedol, že problematiku *urbanizácie* nemožno vtiesnať do predmetu nijakej vednej disciplíny a sama svojím ontologickým charakterom si vyžaduje *interdisciplinárny, komplexný, systémový prístup*. Iba na základe tohto prístupu možno komplexne riešiť problematiku urbanizácie v teórii a praxi.

Tento prístup si vyžaduje celostné chápanie urbanizačného procesu, v ktorom sociálny komponent vystupuje ako hlavný v tomto zložitom systéme a do popredia vystupujú jeho sociálne väzby s inými komponentami (urbanistickými, ekonomickými, geografickými, demografickými, ekologickými) i s urbanizačným procesom ako celkom. Sociologická problematika urbanizácie sa v takomto prístupe nemôže obmedzovať iba na „pomešťovanie spôsobu života“ v rozličných typoch sídel, ale musí obsiahnuť širšiu problematiku systémového vzťahu medzi sídelnými podmienkami a sociálnym vývojom. Tento vzťah má všeobecný a trvalý charakter vo vývoji spoločnosti, kým urbanizácia má len dočasný, historicky podmienený charakter. Na pozadí týchto všeobecnejších zákonitostí môžeme poznávať menej všeobecné zákonitosti urbanizácie. Socialistická spoločnosť si postavila cieľ využiť zákonitosti urbanizácie v prospech rozvoja socialistickej spoločnosti. Na to jej slúži plánovanie urbanizačného procesu, využívanie predností urbanizácie a obmedzovanie jej negatívnych vplyvov na sídelné podmienky, spoločnosť i životné prostredie.

Plánovaná urbanizácia nezahŕňa všetky procesy spojené s priebehom urbanizácie. Zameriava sa na plánovanie sídelných systémov a sídelných podmienok v nich, ale sociálne procesy spojené s urbanizáciou nie sú a nemôžu byť predmetom bezprostredného plánovania urbanizácie. Preto je potrebné aj z tohto hľadiska podporiť komplexné plánovanie sociálneho a hospodárskeho rozvoja územných celkov a zahrnúť do plánovania sociálne oblasti, ktoré ako dôsledky urbanizácie sídelných podmienok sa vyvíjajú viac alebo menej živelné.

Tieto otázky sa stali aktuálnymi preto, že v sedemdesiatych rokoch sa intenzívnejšie rozvinuli všetky formy urbanizačného procesu so svojimi sociálnymi dôsledkami pre mesto a dedinu. Vysokú intenzitu dosiahla koncentrácia obyvateľstva do miest s počtom obyvateľov nad 5000, a v sídelnej štruktúre sa tak vytvorilo kontinuum veľkostnej štruktúry miest, ktoré dlhé obdobie chýbalo. Táto koncentrácia bola podmienená intenzívnou bytovou výstavbou, ktorá sa realizovala v kompaktných obytných súboroch. V dosiahnutom stupni koncentrácie obyvateľstva v mestách výrazne vystúpila do popredia kvalitatívna stránka urbanizácie v mestských, i dedinských sídlach. Za intenzitou koncentrácie obyvateľstva v mestách zaostala výstavba technickej a sociálnej infraštruktúry najmä v nových sídliskách a ani urbanisticko-architektonické riešenie väčšiny postavených sídlisk nezodpovedá súčasným požiadavkám socialistickej spoločnosti.

V našich výskumoch sa sledoval aj proces imigrácie do miest, adaptácia a sociálny vývoj imigrovanej časti obyvateľstva. Sociálny obsah imigračných prúdov tvorí mladšie obyvateľstvo s vyšším vzdelaním, čo ovplyvňuje priaznivú demografickú štruktúru miest, ale z hľadiska sociálno-triednej štruktúry miest chýba v imigračných prúdoch viac robotníkov, ktorí sú najhľadanejšou pracovnou silou v mestách.

V súčasnom hospodárskom a sociálnom rozvoji mesta a dediny zohráva aj u nás veľkú úlohu aglomeračný proces.

V rámci tohto procesu sa urbanizujú rozsiahlejšie teritóriá a vytvárajú sa kompaktnejšie urbanizované oblasti. Ak sa aglomeračný proces usmerňuje a využíva sa jeho výhody pre mestá i dediny, vytvárajú sa tým priaznivé podmienky pre hospodársky a sociálny rozvoj celej aglomerácie.

S vplyvom urbanizácie na sociálny vývoj sa stretávame v najrozmanitejších oblastiach. Bolo by veľmi žiadúce, aby sociológovia pracujúci aj v iných oblastiach venovali tejto problematike pozornosť, aby sme mohli hlbšie poznávať sociálnu stránku tohto procesu.

Túto problematiku svojimi vystúpeniami doplnili ďalší účastníci zjazdu. Doc. ing. arch. *Ján Zemko*, DrSc. z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave sa zamerail najmä na *osvetlenie určitých aspektov rozvoja hlavného mesta SSR Bratislavy*, ktoré vychádzali z Projektu komplexného výskumu Bratislavy. Tento výskum vychádzal z komplexného výskumu Bratislavy ako celku i koncepcie výskumu Bratislavy-Petržalky, ktorého cieľom bolo založiť dlhodobý (longitudiálny) výskum osídľovania nového obytného komplexu od jeho vzniku, počas výstavby jednotlivých obytných súborov, jeho organizáciu, spoločenské premeny a jeho vzťah a väzby na existujúci sídelný organizmus mesta. Ide o intervalový výskum s použitím panelovej metódy, ktorá sa u nás použila v takom rozsahu po prvý raz.

V oblasti teoretických východísk sa výskumný kolektív zaoberal problematikou poznania spoločenských javov a procesov v meste a získania takých poznatkov, ktoré môžu slúžiť ako podklad rozpracovania plánov územného rozvoja mesta. Podrobne sa zaoberali vymedzením kritérií pre výskum sociálnej štruktúry mestského spoločenstva, stieraním sociálno-triednych rozdielov, ako aj formuláciou sociálnej homogénosti mestskej spoločnosti, problematikou životného prostredia a výrazných zmien v spôsobe života a v štruktúre voľného času mestského spoločenstva.

V ďalšej časti sa J. Zemko zamerail na uvedenie určitých poznatkov zo Sociologického výskumu k dlhodobému výhľadu sociálno-ekonomického rozvoja hlavného mesta SSR Bratislavy do roku 1990. Výskumom sa zistilo, že súčasná sociálno-demografická štruktúra, charakter vykonávanej práce, charakter výrobných odvetví a sídelná stabilita obyvateľov nevyhovujú predpokladaným trendom sociálno-ekonomického rozvoja hlavného mesta SSR Bratislavy. Potvrdila sa akútnosť riešiť tieto problémy: zlepšenie životného prostredia, dobudovanie sociálnej infraštruktúry, prebudovanie celomestského centra, dopravu a výstavbu lokálnych centier. Výskumom zistili základné ukazovatele pre sociálne plánovanie v oblasti vývoja rodiny, spôsobu života, vzdelania, sociálnej starostlivosti, zamestnanosti žien a sídelnej stabilizácie.

Problémom vyrovnávania sociálnych rozdielov medzi mestom a dedinou sa zaoberal diskusný príspevok *Petera Gajdoša*, CSc. z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave, ktorý na podklade výskumu v okrese Trnava uviedol niektoré odlišnosti medzi jednotlivými sídelnými útvarmi v okrese. Uviedol, že ľudia bývajúci v meste a na dedine žijú do istej miery i v súčasnosti v odlišných sociálno-ekonomických podmienkach, ktoré ovplyvňujú ich spoločenský a osobnostný rozvoj.

Najvýraznejšie rozdiely sa ukázali v oblasti práce, a to tak z hľadiska charakteru práce, ako aj miesta práce. Podľa získaných údajov v súčasnom období vykonáva dedinské obyvateľstvo predovšetkým stredne zložitú prácu (50 %) a vo veľkej miere nekvalifikovanú prácu (42,7 %), kým u mestského obyvateľstva stredne zložitá práca má zastúpenie 49,3 % a nekvalifikovaná práca 25,3 %.

Ešte výraznejšie rozdiely sú medzi miestom práce, čo vyplýva najmä z nedostatku pracovných príležitostí na dedine; 58,9 % mužov z dediny pracuje mimo miesta bydliska, kým v mestách okresu pracuje 79,4 % mestského obyvateľstva. Tieto skutočnosti sa prejavujú v intenzívnej pracovnej migrácii.

Ďalšie rozdielnosti medzi mestom a dedinou sú v charaktere bytov (veľkosť, typy a vybavenosť), ďalej v problémoch vybavenosti sociálnej infraštruktúry. Vo výskume sa ukázali značné rozdielnosti v možnostiach využívania voľného času a v sociálnych vzťahoch, ktoré však hovoria v prospech dediny.

Ivan Kusý, CSc. z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV, Bratislava, sa zamýšľal nad *problematickou vidieckeho obytňého prostredia v rozvoji našej spoločnosti*. Zdôraznil, že nie je cieľom socialistickej spoločnosti vzdať sa mestského prostredia od vidieckeho, k čomu môže dochádzať pri udržiavaní úrovne bývania v rodinných domoch vo vidieckych sídlach a pri zahusťovaní bývania v hromadnej mestskej bytovej výstavbe. Práve naopak, skvalitňovanie obidvoch obytňích prostredí znamená vo vidieckych sídlach zamedziť nevhodné realizovanie sa jednotlivcov pri výstavbe rodinných domov, ktorého príklady sa na rozličných fórach predvádzajú ako odstrašujúce a všeobecne sa pokladajú za neúnosné, pretože spoluvytvárajú (resp. spoluznetvárajú) obytňé prostredie celého sídla a sú dlhotrvajúcim a žiaľ, často i nasledovaným príkladom.

Analýzou výsledkov niektorých výskumov sa poukazuje na potrebu odstraňovať rozpor medzi bývaním a prácou v tom zmysle, že miesto bydliska i pracoviska má byť v tom istom sídle. Výsledky výskumov naopak utvrdzujú v takej skutočnosti, že respondenti volia radšej dochádzku do vidieckeho sídla ako miesta bydliska, ktoré je v zdravom obytňom prostredí, akoby mali bývať v meste blízko miesta pracoviska.

Doterajšie výskumy ukazujú, že ubúda množstvo sociálnych vzťahov v prospech sociálnych kontaktov. Z toho vyplýva, že vidiek ako špecifická sociálna kvalita, ktorú charakterizovala neanonymita, susedské a rodinné vzťahy, relatívna uzavretosť a sociálna homogenita, zaniká.

Do tohto problémového okruhu možno zaradiť aj príspevok dr. Jiřího Musila, CSc. z Výskumného ústavu výstavby a architektúry v Prahe, v ktorom sa zamýšľal nad *sociologickým poňatím mesta ako predpokladu komplexného plánovania harmonického rozvoja mesta ako celku*. Zdôraznil, že pri komplexnom plánovaní miest treba vychádzať z prepojenosti sociologického a ekonomického modelu miest. Koncepcia sociálnej „proporcionality“ si vyžaduje rozlíšiť vertikálne a horizontálne štruktúry spoločnosti, resp. mesta. Pod vertikálnou štruktúrou rozumie výsledok celospoločensky rozvinutej deľby a špecializácie práce. Zahŕňa sem najmä vysokoformalizované a hierarchizované sociálno-ekonomické štruktúry, ktoré svojím charakterom i väzbami zvyčajne presahujú rámec mesta a jeho zázemia. Za typických reprezentantov tejto „vertikálnej štruktúry“ mesta pokladá podniky, vzdelávacie, kultúrne a sociálne zariadenia. Pod „horizontálnou štruktúrou“ rozumie vzťahy vznikajúce v interakcii jednotlivcov s inštitúciami a organizáciami i vzťahy medzi sebou na území mesta, ako aj vzťahy vznikajúce v priebehu realizácie potrieb, záujmov a osvojených schém konania.

Sociologický model mesta musí brať do úvahy analýzu základných subjektov sociálneho rozvoja mesta, diagnózu jeho potrieb a záujmov. Tieto záujmy nie sú a nemôžu byť ani v socializme v absolútnom súlade.

Na tento príspevok tematicky nadväzuje aj príspevok Lubomíra Kotačku z Výskumného ústavu výstavby a architektúry v Prahe, ktorý načrtáva *sociologickú charakteristiku sídlisk*. Pri vymedzení tohto pojmu vychádza z ich komparácie s obytňou štvrtou tradičného mestského typu. Túto komparáciu sleduje:

- na priestorovo-hmotných zložkách — územie a zástavba;
- na obyvateľstve — počet, hustota, demografické a sociálne zloženie;

- na skupinovej štruktúre;
- na funkciách jednotlivých subsystémov;
- na mestských vzoroch správania (formy interakcie);
- na identifikácii obyvateľov s vlastnou štvrtou.

Vystúpenie *L. Faltana*, CSc. sa zameriavalo na premeny vidieckej sídelnej siete. Zdôraznil, že dedina ako určitá sídelná jednotka existuje tak v realite, ako aj vo vedomí ľudí, a to i napriek novovznikajúcim sídelno-priestorovým formám, akými sú napr. aglomerácie, či napriek funkčným premenám, ktoré sa dokonali rovnako v jej územných hraniciach, ako aj vo vzťahoch k iným sídlam sídelnej štruktúry. Vo vystúpení uviedol iba niektoré charakteristické znaky vidieckej sídelnej siete, ako je prestavba dediny (jej kvalita závislá od obdobia výstavby), charakter domov, počet izieb, technické vybavenie bytov a pod.

Kriticky konštatoval, že prestavba dediny nevedla vždy k vhodnému dispozično-funkčnému riešeniu obytných priestorov, v ktorých hospodárskovýrobná časť sa zmenšuje a do popredia sa dostáva rezidenčný význam domu.

V súvislosti s premenami v architektonicko-urbanistickom výzore dediny, ktoré prináša urbanizácia krajiny, si treba dôslednejšie všimnúť i sociálno-historickú kontinuitu, úspory pôdneho fondu a nárast zásob bytového fondu.

Ing. dr. *Dušan Franců* (Ústav stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave) hovoril o *sociologickom výskume problémov sťahovania sa ľudí*, najmä z aspektu jeho prognózovania (na príklade Žiliny).

Štatistické údaje o migračných procesoch do okresu mesta Žiliny dávajú určitý obraz o stavbe a príčinách sťahovania obyvateľov v okrese; konečné závery bude možné urobiť až po analýze každodennej dochádzky do práce, ktorá vyplynie z údajov ankety, zahŕňajúcej osem problémových okruhov, a to:

— Do akej miery je ochota dochádzajúcich sťahovať sa do Žiliny ovplyvnená vlastníctvom rodinných domov v mieste ich terajšieho bydliska.

— Aký je vplyv vzdialenosti mimožilinských bydlísk denne dochádzajúcich na ich ochotu sa sťahovať do mesta Žiliny.

— Do akej miery vplývajú na rozhodovanie sťahovať sa podmienky každodenného cestovania do práce — druhy dopravných prostriedkov, ich trasy, cestovný poriadok, obsadenosť a pod.

— Aká je miera nepriamej urbanizácie pracujúcich dochádzajúcich do Žiliny, t. j. miera zmeny spôsobu života prispôbením sa mestskému spôsobu života.

— Aké zariadenia, ktoré umožňujú tento zmenený mestský spôsob života, majú k dispozícii v meste a aké v mieste svojho bydliska.

— Do akej miery tradične pôsobia na potencionálnych migrantov väzby na širšiu pospolitost doterajšieho bydliska.

— Do akej miery spolupôsobia pri rozhodovaní o možnostiach sťahovania úvahy o budúcom vzdelaní a zamestnaní detí.

— Do akej miery pôsobí na rozhodovanie o sťahovaní negatívny obraz mestského prostredia vôbec a Žiliny osobitne. Ktoré sú hlavné negatívne zložky tohto obrazu.

Maximilian Horanský, CSc. (Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava) vo svojom referáte *Ku kritériám pojmového vymedzenia vidieka* analyzoval zmeny vo výpovednej hodnote niektorých historicky determinovaných a najčastejšie používaných charakteristík vidieka. Poukázal na skutočnosť, že pri väčšine používaných kritérií (napr. koncentrácia produkcie, profesionála príslušnosť, de-

mografické zmeny, charakter urbanizácie a i.) sa vplyvom makrospoločenských zmien ich výpovedná hodnota pri pojmovom vymedzovaní vidieka znižuje. Súčasne však práve vplyvom tých istých faktorov nadobúdajú kritériálnu hodnotu charakteristiky, ktoré sa doteraz buď používali menej, alebo ich výpovedná hodnota bola nízka (napr. sociálna infraštruktúra, pracovná migrácia, úroveň privatizácie atď.). Konštatoval, že v súčasnosti možno pri vymedzovaní vidieka vychádzať prinajmenej z dvoch kritériálnych systémov:

a) zo systému používaného štatistikou, ktorý je príliš tradičný, mechanický a v malej miere postihuje zmeny, alebo

b) zo systému kritérií vychádzajúceho z územnej podmienenosti vývoja životných podmienok a spôsobu života, ako ich realizácie pri rešpektovaní rozdielov vo vývoji, v štruktúre, ich kvantite a kvalite.

Príspevok dr. Magdalény Piscovej z Ústavu filozofie a sociológie SAV v Bratislave sa venoval *niektorým charakteristikám funkcií a štruktúry vidieckej rodiny na vidieku*. Industrializácia a socializácia vidieka utvorili objektívne predpoklady pre výrazný presun vo vzájomných vzťahoch jednotlivých funkcií rodiny, ako aj ich kvalitatívnu premenu. Vedecký výskum rodiny je dôležitý preto, že jej premeny majú vplyv i na formovanie a utváranie sociálnej štruktúry našej spoločnosti. Z hľadiska sociálno-profesionálneho zloženia manželských partnerov na vidieku je charakteristické, že jeden pracuje v priemysle a druhý v poľnohospodárstve. Miera sociálnej heterogenity vidieckej rodiny je vyššia ako mestskej rodiny. Pri skúmaní vidieckej rodiny sa náš záujem sústreďuje na analýzu vplyvu heterogenity rodiny na proces homogenizácie spoločnosti a vplyvu zmien sociálnej štruktúry spoločnosti na vývoj heterogenity, resp. homogenity rodiny. Vidiecka rodina už prestala byť, tak ako v minulosti, uzatvorenou entitou. Na jej premenu vplýva veľmi intenzívne najmä mesto. Pritom prekonávanie ostatných sociálnych rozdielov medzi mestom a vidiekom nadobúda nové špecifické formy práve v rodine a vyúsťuje do zblížovania mestskej a vidieckej rodiny na jednotiacu základnú socialistického spôsobu života.

* * *

Záverom chcem zdôrazniť, že rokovanie sekcie *Roľníctvo a vidiek* na celostátnom zjazde čsl. sociológov splnilo zámer, ktorý sme očakávali. Rurálni sociológovia počas rokovania aktívne prispeli k objasneniu niektorých teoretických aspektov vývinu vidieka a roľníckeho obyvateľstva. Zároveň rokovanie ukázalo na niektoré problémy súčasného a budúceho vývoja najmä z hľadiska urbanizácie a vývinu sociálno-triednej štruktúry. Potvrdilo sa, že treba zásadnejšie pristupovať k ďalšiemu vývinu vidieckej komunity a sídiel najmä z celospoločenských záujmov, dôslednejšie a koncepcnejšie riadiť procesy urbanizácie a vývinu štruktúry vidieckeho obyvateľstva a pracovníkov na úseku roľníckej výroby. Z tohto hľadiska ukazuje sa osobitný význam regionálneho sociálneho plánovania, ktoré musí vytvárať základné predpoklady zblížovania životných podmienok miest a dedín.